

BÖLÜM 25

Gelişimsel Dil Bozukluğu

İlknur MAVİŞ

Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü,
imavis@anadolu.edu.tr

Semra SELVİ BALO

Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü,
semraselvi@anadolu.edu.tr

Eren BALO

Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü,
ebalo@anadolu.edu.tr

Tipik dil gelişimi olan bir çocuğun belirli zaman aralıklarında belirli gelişim basamaklarından geçerek konuşma yaşına ulaşması beklenir; örneğin, motor gelişim (emekleme, yürüme gibi), fonolojik gelişim (agulama, babıldama, vokalizasyon/sesleme gibi), söz öncesi dönemdeki ortak ilgi, sıra alma, taklit, tepki verme ve jest gelişimi ve bilişsel gelişim (sosyal ve duygusal gelişim, dikkat, bellek ve düşünme gibi) dili hazırlayan gelişim basamaklarıdır. Bununla birlikte, dil ve konuşmanın gelişiminde nörobiyolojik ve genetik mekanizmaların da güçlü bir rol oynadığı ve adı geçen basamakların herhangi birisinde ortaya çıkabilecek yetersizliklerin dil ve konuşmanın beklenen zamanlarda ortaya çıkmasını etkileyeceği de araştırmacılar tarafından açıkça belirtilmektedir. Özellikle, ailede dil gecikmesi ve/veya dil bozuklukları öyküsünün olması beklenen dil ve konuşma gelişimi için risk faktörlerinden en önemlileridir.

Erken çocukluk döneminde dil edinimi en önemli yapı taşlarından biridir. Çoğu çocuk dili zorlanmadan edinirken, bazı çocuklar için dil edinimi zamanında ve beklenen şekilde gerçekleşmemektedir. Dili edinmede zorlanan çocukların dil-konuşmada beklenmedik bir gelişme süreci veya gecikmesi yaşadıkları bilinmektedir (1). Özellikle 36 aya kadar, çocuklarda dil ediniminin bireysel farklılıklar gösterdiği de düşünülürse, bu farklılıkların ne tür bir bozukluğa evrileceği yapılacak ayrıntılı dil ve konuşma terapisi değerlendirmesi sonrasında belli olacaktır. Erken dil ve konuşma sürecinde gözlenen gecikmenin sürecin devamında ortaya çıkabilecek Gelişimsel Dil Bozukluğu (GDB) ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağına ilişkin bilgileri bu bölümün detaylarında bulabileceksiniz.

Gecikmiş Dil ve Konuşma

Genel bir tanımla *gecikmiş dil ve konuşma* 18-35 aylık çocuklarda, tipik gelişim gösteren akranlarına göre, daha yavaş dil edinimi, sınırlı sözcük dağarcığı ve/veya sınırlı alıcı dil becerileri olma durumudur. Gecikmiş konuşmanın birincil güçlüğü olan ifade edici dil gecikmesi, zihinsel engel veya otizm spektrum bozukluğu gibi konuşma ve dil problemleriyle ilişkili birçok sendromun ortak bir semptomudur (2,3,4,5,6). Bu durum, gecikmiş konuşmanın ayırıcı tanısını hem araştırmacılar hem de uzmanlar açısından oldukça zorlaştırmaktadır.

çocuklarında disleksi için anlamlı tek yordayıcı olduğu ortaya konulmuş, fonolojik farkındalığın ise GDB'li çocukların tüm okuma süreçleri içinde sözcük okuma ile en zayıf ilişkide olan faktör olduğu bildirilmiştir (60). Bunun yanı sıra, GDB'li çocukların matematik becerilerde sorun yaşama olasılığı diğer çocuklara göre 4 kat daha fazladır. Problem öykülerini anlamak da bu çocuklar için öncü zorlanmalar içinde gözlenmektedir. Örneğin, bu problemdeki ağır dil yükünü düşünün: “Bir kız dükkâna 1 lira ve dört tane 25 kuruş ile gider. Her biri 50 kuruş olan çikolata almak istemektedir. Kaç parça şeker alabilir”? Doğru destekle, GDB'li çocuklar okulda başarılı olabilirler. Bu destek, ihtiyaç alanlarını belirlemek ve uygun ve kişiselleştirilmiş bir müdahale planı geliştirmek için kapsamlı bir dil, okuma ve öğrenme değerlendirmesi ile başlar. Destek, çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir; çünkü GDB'li her çocuğun kendine özgü becerileri vardır. Bu nedenle, öğretmenler, konuşma terapistleri ve okuma ile ilgilenen uzmanlar için yakın çalışma ile GDB'li tüm çocukların okul başarısını en üst düzeye çıkarmak önemlidir.

GDB Olan Çocuklara Yönelik Ailelerin ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Dikkat Etmesi Gereken Unsurlar

Okul öncesi dönemde gelişimsel süreçte herhangi bir nedene bağlı olmaksızın ortaya çıkan dil bozukluğunun erken tanınması ve sözü edilen bozukluğa ilişkin uygun müdahale programının uygulanması risk altındaki çocuklar için büyük önem arz etmektedir. Bu noktada çocukların etkileşim içerisinde olduğu birincil bakıcılarına (ebeveyn, bakıcı, büyükanne-baba vb.) ve öğretmenlerine önemli bir görev düşmektedir. Çocuklar hem ev hem de sınıf ortamında iletişim bağlamında Tablo 10.6.1'de sunulan risk göstergeleri açısından dikkatle takip edilmeli ve belirtilen göstergelerden biri ya da birkaçı gözlemlendiği takdirde müdahale için geç kalınmadan çocuk/aile bir Dil ve Konuşma Terapistine (DKT) mutlaka yönlendirilmelidir (28).

Tablo 10.6.1 GDB'de Dili Anlama ve İfade Etme Becerilerine İlişkin Risk Göstergeleri

Yaş Grubu	Gelişimsel Dil Bozukluğu Risk Göstergeleri
1-2 yaş	- Babıldamalı seslerin olmaması - Ses ve konuşmaya yanıt vermeme - İletişim girişiminin çok az olması ya da hiç olmaması
2-3 yaş	- Minimum etkileşim - İletişim niyetinin olmaması - Sözcük çıktılarının olmaması - Konuşmaya minimum tepki - Dil gelişiminin gerilemesi/durması gibi durumlar
3-4 yaş	- En fazla iki sözcüklü ifadelerin kullanılması - Basit yönergeleri anlayamama - Yakınları tarafından anlaşılma - Davranış sorunlarının veya öğrenme güçlüklerinin olması
4-5 yaş	- Tutarsız ve normal olmayan etkileşim - En fazla uç sözcükten oluşan ifadeler kullanmak - Dili anlamada güçlükler - Yabancılar tarafından anlaşılma - Yakınları tarafından %50'den düşük oranda anlaşılabilirlik
5 yaş	- Anlatı becerilerinde zorlanma - Sözlü yönergeleri takip etmede güçlükler - Nicel olarak çok konuşabilse de karşılıklı konuşmada güçlükler - Anlaşılabilirliğin düşük olması gibi sorunlar

KAYNAKLAR

- Gillam SL, Kamhi AG. Specific Language Impairment, in The Handbook of Language and Speech Disorders. Editör Damico JS, Müller N, Ball MJ, Singapore, Wiley-Blackwell, 2010.
- Kelly DJ. A Clinical Synthesis of The Late-Talker Literature: Implications For Service Delivery. Lang Speech Hear Serv Sch 1998; 29: 76-84.

3. Rescorla L, Lee EC. Language Impairments in Young Children, in *Nature: Vol. I. Handbook of Early Language Impairment in Children*. Editör Layton T, Watson L. New York, Delmar, 1999, pp. 1-38.
4. Rescorla L. The Language Development Survey: a screening tool for delayed language in toddlers. *J Speech Lang Hear Res*; 1989; 54: 587-599.
5. Thal D. Late Talking Toddlers: Are They at Risk? San Diego, CA, San Diego State University Press, 2000.
6. Rescorla L. Late talkers: Do good predictors of outcome exist? *Dev Disabil Res Rev* 2011; 17: 141-150.
7. Moyle I, Stokes SF, Klee T. Early Language Delay and Specific Language Impairment. *Dev Disabil Res Rev* 2011; 17: 160-169.
8. Girolametto L, Weitzman E, Wiigs M, Pearce PS. The Relationship Between Maternal Language Measures and Language Development in Toddlers With Expressive Vocabulary Delays. *Am J Speech Lang Pathol* 1999; 8(4): 364-374.
9. Vigil CD, Hodges J, Klee T. Quantity and quality of parental language input to late-talking toddlers during play. *Child Lang Teach Ther* 2005; 21(2): 107-122.
10. Tannock R, Girolametto L. Reassessing parent-focused language intervention programs, in *Communication And Language Intervention Series, Vol. I. Causes And Effects in Communication And Language Intervention*. Editör Reichle, JE, Warren SF, Paul H Brookes Publishing, 1992, pp. 49-79.
11. Hawa VV, Spanoudis G. (2014). Toddlers With Delayed Expressive Language: An Overview of The Characteristics., *Res Dev Disabil* 2014; 35: 400-407.
12. Maviş İ. Türk Anne-Babaların Çocuklarıyla Etkileşim Profili, in *Özel Eğitimden Yansıma*, Kök Yayıncılık 2004.
13. Rescorla L. Do late-talking toddlers turn out to have reading difficulties a decade later? *Ann Dyslexia* 2000; 50(1): 85-102.
14. Roos EM, Weismer SE. Language Outcomes of Late Talking Toddlers at Preschool and Beyond. *Perspect Lang Learn Educ* 2008; 15(3): 119-126.
15. Maviş İ, Demirdöğenler S. Vocabulary and Grammar Acquisition in Turkish As Assessed By The Turkish Communicative Development Inventory: A Comparison of Typically Developing and Language Delayed Children, in *The Acquisition of Turkish in Childhood*. Editör Haznedar B, Ketrez NF. Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 2016, pp. 275-292.
16. Fenson L, Dale PS, Reznick JS, Thal D, Bates E, Hartung JP, Pethick S, Reilly JS. The MacArthur Communicative Development Inventories: User's guide and technical manual. San Diego, Singular Publishing Group, 1993.
17. Fenson L, Marchman VA, Thal DJ, Dale PS, Reznick JS, Bates E. MacArthur-Bates communicative development inventories (2nd ed.). Baltimore, Paul H. Brookes, 2007.
18. Aksu- Koç A, Acarlar F, Küntay AC, Maviş İ, Sofu H, Topbaş S, Turan F. (TİGE) Türkçe İletişim Gelişim Envanteri (CDI-MacArthur Communicative Development Inventory: Turkish) Ankara, TUBITAK Project, 2012.
19. Whitehouse AJO, Robinson M, Zubrick SR. Late Talking and the Risk for Psychosocial Problems During Childhood and Adolescence. *Pediatrics* 2011; 128(2): 324-332.
20. Ellis E, Thal D. Early Language Delay and Risk For Language Impairment. *Perspect Lang Learn Educ* 2008;15: 93-100.
21. Rescorla L. Age 17 Language and Reading Outcomes In Late-Talking Toddlers: Support For A Dimensional Perspective On Language Delay. *J Speech Lang Hear Res* 2009; 52: 16-30.
22. Rescorla L. Language and Reading Outcomes to Age 9 In late-Talking Toddlers. *J Speech Lang Hear Res* 2002; 45:360-371.
23. Prelock PA, Hutchins T, Glascoe FP. Speech-Language Impairment: How to Identify the Most Common and Least Diagnosed Disability of Childhood. *Medscape J Med* 2008; 10(6): 136.
24. McCauley RJ. Assessment of Language Disorders in Children. New Jersey, Psychology Press, 2001.

25. Olswang LB, Rodriguez B, Timler G. Recommending Intervention for Toddlers With Specific Language Learning Difficulties. *Am J Speech Lang Pathol* 1998; 7(1): 23-32.
26. Thal D, Jackson-Maldonado D, Acosta D. Validity of a parent-report measure of vocabulary and grammar for Spanish-speaking toddlers. *J Speech Lang Hear Res* 2000; 43(5): 1087-1100.
27. Norbury CF, Gooch D, Wray C, Baird G, Charman T, Simonoff E, Vamvakas G, Pickles A. The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *J Child Psychol Psychiatry* 2016; 57(11): 1247-1257.
28. Bishop DVM, Snowling MJ, Thompson PA, Greenhalgh T, the CATALISE-2 consortium. Phase 2 of CATALISE: a multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology. *J Child Psychol Psychiatry* 2017;58(10): 1068-1080.
29. Bishop DVM. Ten questions about terminology for children with unexplained language problems. *Int J Lang Commun Disord* 2014; 49:381-415.
30. Dockrell JE, Lindsay G, Letchford B, Mackie C. Educational provision for children with specific speech and language difficulties: perspectives of speech and language therapy service managers. *Int J Lang Commun Disord* 2006; 41(4): 423-440.
31. Ebbels S. Introducing the SLI debate. *Int J Lang Commun Disord* 2014; 49(4): 377-380.
32. Bishop DVM, Snowling MJ, Thompson PA, Greenhalgh T, the CATALISE consortium. CATALISE: A Multinational and Multidisciplinary Delphi Consensus Study. Identifying Language Impairments in Children. *PloS One* 2016; 11: e0158753.
33. Akoğlu G, Acarlar F. Gelişimsel Dil Bozukluklarında Söz Dizimi Anlama ve Sözel Çalışma Belleği İlişkisinin İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi* 2014; 29(73): 89-103.
34. Topbaş S, Güven OS, Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi-TEDİL 2011. Ankara: Detay Yayıncılık.
35. Topbaş S, Güven OS, Türkçe Okul Çağı Dil Gelişimi Testi-TODİL 2017. Ankara: Detay Yayıncılık.
36. Baird G, Norbury CF. Social (pragmatic) communication disorders and autism spectrum disorder. *Arch Dis Child* 2016; 101(8).
37. Swineford LB, Thurm A, Baird G, Wetherby AM, Swedo S. Social (pragmatic) communication disorder: a research review of this new DSM-5 diagnostic category. *J Neuro Disord* 2014; 6(1): 41-49.
38. Gagarina N, Klop D, Kunnari S, Tantele K, Valimaa T, Balciuneine I, Bohnacker U, Walters J. MAIN- Multilingual Assessment Instrument for Narratives. *ZAS Papers in Linguistics* 2012; 56: 1-155.
39. Maviş İ, Tunçer AM, Selvi-Balo S. The Adaptation of MAIN to Turkish. *ZAS Papers in Linguistics* 2020; 64: 249-256.
40. Miolo G, Chapman RS, Sindberg HA. Sentence Comprehension in Adolescents With Down Syndrome and Typically Developing Children: Role of Sentence Voice, Visual Context, and Auditory-Verbal Short-Term Memory. *J Speech Lang Hear Res* 2005; 48(1): 172-188.
41. Wassenberg R, Hendriksen JGM, Hurks PPM, Feron FJM, Keulers EHH, Vles JSH, Jolles J. Development of inattention, impulsivity, and processing speed as measured by the d2 Test: results of a large cross-sectional study in children aged 7-13. *Child Neuropsychol* 2008; 14(3): 195-210.
42. Niskisch A, VonKries R. Short-term memory (STM) constraints in children with specific language impairment (SLI): Are there differences between receptive and expressive SLI? *J Speech Lang Hear Res* 2009;52: 578-595.
43. Türkoğlu S, Çetin FH, Tanır Y, Karatoprak S. Çalışma Belleği ve Nörogelişimsel Hastalıklar. *Türk J Child Adolesc Ment Health* 2019; 26(2): 52-62.
44. Richardson JTE, Engle RW, Hasher L, Logie RH, Stoltzfus ER, Zacks R. Working memory and human cognition 1996. New York, Oxford University Press.

45. Baddeley A. Working memory: looking back and looking forward. *Nat Rev Neurosci* 2003;4: 829-839.
46. Cinan S. Sözel Mekansal Bellek: Sözel mekânsal bilgilerin kodlanması ve nesnelerin yerlerini hatırlama. *TURK PSIKOLOG DERG* 2004; 19: 105-114.
47. Engel PMJ, Santos FH, Gathercole SE. Are working memory measures free of socioeconomic influence? *J Speech Lang Hear Res* 2008; 51(6): 1580.
48. Korkmaz Ö, Mahiroğlu A. Beyin Bellek ve Öğrenme. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2007; 15(1): 93-104.
49. Jurado MB, Roselli M. The elusive nature of executive functions: a review of our current understanding. *Neuropsychol Rev* 2007; 17(3): 213-233.
50. Stuss DT, Knight RT. *Principles of Frontal Lobe Function* 2013. New York, Oxford University Press.
51. Monchi O, Petrides M, Strafella AP, Worsley KJ, Doyon J. Functional role of the basal ganglia in the planning and execution of actions. *Ann Neurol* 2006; 59(2): 257-264.
52. Stuss DT, Alexander MP. Executive functions and the frontal lobes: a conceptual view. *Psychol Res* 2000; 63(3-4): 289-98.
53. Marton K, Kelmenson L, Pinkhasova M. Inhibition control and working memory capacity in children with SLI. *Psychologia* 2007; 50(2): 110-121.
54. Vugs B, Hendriks M, Cuperus J, Verhoeven L. Working memory performance and executive function behaviors in young children with SLI. *Res Dev Disabil* 2014; 35(1): 62-74.
55. Gray, S. The Relationship Between Phonological Memory, Receptive Vocabulary, and Fast Mapping in Young Children With Specific Language Impairment. *J Speech Lang Hear Res* 2006; 49(5): 955-969.
56. Rudolph J M. Case History Risk Factors for Specific Language Impairment: A Systematic Review and Meta-Analysis. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 2017; 26(3), 991-1010.
57. Bishop DVM, Edmundson A. Language-impaired 4-year-olds: Distinguishing Transient from Persistent Impairment. *The Journal of speech and hearing disorders* 1987; 52(2): 156-73.
58. Plante EM, Beeson PM. *Communication Disorders A Clinical Introduction* (2nd ed) 2008. Needham, M.A, Allyn and Bacon.
59. Adolf SM, Hogan TP. Understanding Dyslexia in the Context of Developmental Language Disorders. *Lang Speech Hear Serv Sch* 2018;49(4): 762-773.
60. Alonzo CN, McIlraith AI, Catts HW, Hogan TP. Predicting Dyslexia in Children With Developmental Language Disorder. *J Speech Lang Hear Res* 2020; 63(1): 151-162.